

és megrögzítették a népballada rejtelmes muzsikáját, ritmusát s azt utolérhetetlen művészi magaslatra emelték a műballadában. A ballada varázsa a nehezen boncolható balladai hangban rejlik. Nem annyira a tárgy és a tartalom, mint inkább az elmondás, a kifejezés formája adja a művészi keretet és szépséget. A nép teremtő tevékenysége énekelhetővé és táncolhatóvá fejlesztette s ebbe a keretbe belesűrítette mindazt, ami a drámai szükségszerűségnek megfelel, ami az évszázadok forgatagában a költészet mesgyéjéről, annak forrásaiból: vallásos misztériumokból, históriás énekekből, novellákból, vásári elbeszélésekből, hőskölteményekből a népi költészetbe átszivárgott s azt saját ízlése szerint színezte, formálta, néha csak a grafit komor feketeségével rajzolta meg, máskor a derű villanó sugarával. Kísértetek és árnyak, boszorkányok, a középkori történetek rémlátomásai minálunk ritkábban fordulnak elő, mert népünk képzeletét köti a realitás. De az Uz Bencék pajkos mosolyát nem egyszer látjuk felvillanni a drámába hajló történés lüktető sorai között. S ez a derű a székely nép lelkiségének aranykendője, megenyhíti és feldíszíti a ballada gyászának fekete bársonyát, s a gyakran komoran kezdődő epikai dal dur-akkordját a mosoly lágyabb moll-hangzata váltja fel. A székely népballadák közül különös borongós varázslat áramlik, s ha az európai irodalomban körültekintünk, kevés helyen találjuk meg azt a megrendítően egyszerű, csaknem ősi naív, sejtelmes hangulatot. Ezek a balladák őrzői régi babonáknak, titkoknak, népszokásoknak, melyek már-már feledésbe mentek s egyik újabb kutatónk az európai népi kultúra láncszemeit, szép és meg nem szakadó összefüggéseit látja bennük. Szerinte: „A székely népballada nem társtalan, idegenbe szakadt titkos sziget, hanem egy organikus valóság tagja, mely minél több hagyományt és emléket őrzött meg a közös magyar multból, az idők folyamán közössé vált európai kultúrából, annál igazabb értékünk“. Népballadáink mindmegannyi ritka kincsei a magyar költészetnek, s Erdély vadvirágos rétjein bolyongva csokorba fűzzük e vadrózsák legszebbjeit.

Monostory Margit

KIS JULIA*

*„Hallod-e te király-úrfi!
Jere este guzsalyasba.“
„Nem mehetek te király-lány,
Hogy' juthatnék túl a Dunán?
Este későn sötét leszen,
S a Dunába belé esem.“
„Vagyon nekem szövétnekem,
Tornácomba kitétetem,
S meg is gyujtom, mihelyt lehet,
Világánál átal jöhetsz.“
Megindula király-úrfi
Este későn guzsalyasba;*

* Ez a bájos ballada a szerelem legyőzhetetlenségének gondolatát dicsőíti. A virágok egybefonódása jelképezi a szerelmes lelkek elválaszthatatlanságát.

S belé esék a Dunába,
 A Dunának közepibe.
 Úgy sír, úgy sír király-leány,
 Király-leány kis Júlia.
 Szóval kérdi asszony-anyja:
 „Mér' sírsz, fiam, kis Júlia?“
 „Hogy ne sírnék asszony-anyám,
 Elvesztettem gyöngyös pártám,
 Belé esett a Dunába,
 A Dunának közepibe.“
 „Vagyon nekem gyöngyös pártám,
 Azt én mindjárt neked adom.“
 „Nem kell nekem senki másé,
 Csak kell nekem a magamé.
 Hallod-e te asszony-anyám!
 Hivassuk fel Biró Jankót,
 Biró Jankót, vízi bűvárt,
 Hogy fogja ki gyöngyös pártám.
 Hallod-e te Biró Jankó,
 Vedd ki az én gyöngyös pártám!“
 „Nem kapok¹ én gyöngyös pártát,
 Csak kapok én király fiát.“
 „A' kell, a' kell Biró Jankó,
 Biró Jankó vízi bűvár.
 Hozd fel ide palotámba,
 Tedd fel ide én ágyamba.“
 Úgy sír, úgy sír király-leány,
 Király-leány kis Júlia:
 Neki szíve meghasada,
 Mindjárt szörnyü halált hala.
 Az egyiknek csináltattak
 Fejér márvány kőkoporsót,
 A másiknak csináltattak
 Vörös márvány kőkoporsót,
 Virágos kertbe temették,
 Egymás mellé elültették,
 Az egyikre palántáltak
 Fejér csíkos tulipántot,
 A másikra palántáltak
 Tiszta vörös tulipántot.
 A szerelmeseknek lelke
 Élő tulipánttá leve,
 S addig s addig nevelkedtek,
 Amíg összeölelkeztek.

¹ Találok.

PÁLBELI SZÉP ANTAL*

„Anyám, édes anyám, bizon meg kell halnom,
 Bizon meg kell halnom Varga Ilonáért!
 „Ne halj, fiam, ne halj, Pálbeli szép Antal,
 Csináltunk mű es¹ egy csoda malmocskát.
 Az első kereke béla-gyöngyöt járjon;
 A középső köve édes csókot hányjon;
 Harmadik kereke aprópénzt hullasson:
 Ez a szeretetnek első regulája!
 Ennek látni jönnek szüzek, szép leányok,
 Talán itt köztik lesz Varga Ilona es.“

„Anyám, édes anyám, eresszen el engem
 Csoda-malom látni.
 „Ne menj, fiam, ne menj csoda-malom látni:
 Megvetik a hálót s megfogják a rókát.“

„Anyám, édes anyám, bizon meg kell halnom,
 Bizon meg kell halnom Varga Ilonáért!
 „Ne halj fiam, ne halj, Pálbeli szép Antal,
 Csináltatunk mű es egy erős vas-hidat;
 Annak látni jönnek szüzek, szép leányok,
 Talán itt köztik lesz Varga Ilona es.“

„Anyám, édes anyám, eresszen el engem
 Erős vas-hid látni!
 „Ne menj, fiam, ne menj erős vas-hid látni:
 Megvetik a hálót, megfogják az rókát.“

„Anyám, édes anyám, bizon meg kell halnom,
 Bizon meg kell halnom Varga Ilonáért.
 „Ne halj, fiam, ne halj, Pálbeli szép Antal,
 Tedd holtta magadat;
 Neked látni jönnek szüzek, szép leányok,
 Talán itt köztik lesz Varga Ilona es“.

„Anyám, édes anyám, eresszen el engem
 A halottas házhoz.
 „Többször nem jössz vissza a halottas háztól.“

„Kelj fel, fiam, kelj fel, Pálbeli szép Antal!
 Kiért te meghótál, kapud előtt sétál
 Kelj fel, fiam, kelj fel, Pálbeli szép Antal!

* Egyike legsajátságosabb és legeredetibb balladáinknak. Hangja mindvégig enyelgő, tréfás. A szerelmes halálos vágyódását kedvese után a tettetett halál gyógyítja meg, s tréfás közvetlenséggel adja meg a vidám megoldást.

¹ Mi is.

*Kiért te meghótál, udvarodon sétál.
Kelj fel, fiam, kelj fel, Pálbeli szép Antal!
Kiért te meghótál, most a lábadnál áll.“*

*Sohasem láttam én ilyen szép halottat!
Szeme mosolygólag, szája csókolólag,
Lába felugrólag.
Ő szépen felkele, szépen megölelé.*

BORISKA

*„Boriska, Boriska, szép lányodért jöttünk,
Törökök kezébe szép lányodat add ki!“
„Állj fel lányom, állj fel, állj fel a kőpadra,
Nézz ki az ablakon, mit látsz-e alatta.“
„Három üveghintót, kilenc arany zászlót.
Hát nem volt-e kendnek egy darab kenyere,
Egy darab kenyere, egy pohárnyi bora,
Hogy ne adjon engem törökök kezébe?“
Kimegyen a kertbe, leborul a gyepre,
Zokogva kiáltja: „Virágim, virágim,
Többül hervadjatok, földig száradjatok,
Hadd lássa meg minden, hogy engem gyászoltok!“
Bemenyen a házba, leborul az ágyba,
Zokogva kiáltja: „Gunyáim, gunyáim,
Szegről lehulljatok, földön rothadjatok,
Hadd lássa mostohám, hogy engem gyászoltok.“*

MONDJ URADNAK ENGEM*

*Héj páva! héj páva! császárné pávája!
Szegény legény voltam, gazdag leányt vettem,
S a gazdag leálynak kedvit nem lelhettem,
A vásárba mentem, piros csizmát vettem,
Avval haza mentem, az asztalra tettem.
„Kéncsem, feleségem, mondj uradnak engem!“
„Én bizon sohasem, teljes életembe!
Mert apám házánál nagyobb urak jártak,
Őköt sem uraltam, téged sem urallak.“*

*Héj páva! héj páva! császárné pávája!
Szegény legény voltam, gazdag leányt vettem,
S a gazdag leálynak kedvit nem lelhettem.
A vásárba mentem, rojtos ruhát vettem,
Avval hazamentem, az asztalra tettem.
„Kéncsem, feleségem, mondj uradnak engem!“*

* Shakespeare *Makrancos hölgy* c. vígjátéka alap gondolatának népies változata lehet ez a humoros „ballada“. Több helyen ismeretes az országban. — A tudtán kívül elígért leány népballadáink közismert alakja. Megkapó drámaisággal festi a népképzelet az ellenségnek kiszolgáltatót székely leány megrendítő fájalmát.

„Én bizon sohasem, teljes életembe!
Mert apám házánál nagyobb urak jártak,
Őket sem uraltam, téged sem urallak!”

Héj páva! héj páva! császárné pávája!
Szegény legény voltam, gazdag leányt vettem,
S a gazdag leánynak kedvit nem lelhettem.
Az erdőre mentem, somfabotot szeltem,
Avval hazamentem, a pad alá tettem.
„Kéncsem, feleségem, mondj uradnak engem!”
„Én bizon sohasem, teljes életembe!
Botom elé kapám, hátára vagdalám:
„Uram vagy, uram vagy, halálig uracska!”

A KERESKEDŐ IRODALMUNK TÜKRÉBEN

Egészen természetes, hogy íróink az egyes társadalmi osztályok embe-
reinek arcképét is megrajzolták. A legegyszerűbb napszámos élete és mun-
kája éppen úgy érdekli az írókat, mint a miniszteri tanácskozások vezetőinek
nehéz küzdelmei, vagy az uralkodói paloták lakóinak hatalmas alkotásai.

Történelmünk megtanít rá, hogy a magyar hazát a vitéz, önfeláldozó
magyar katona őrizte, védte meg ezer éven át, de megtanít arra is, hogy
a magyar költő és tudós töltötte meg lélekkel. A szellem terén sem vagyunk
egy népnél sem alábbvalóak. S éppen ezen a ponton kell hangsúlyoznunk
a kereskedelem fontosságát. A magyar életnek azok az újtói és irányítói,
akik *művelődésünk fokozottabb felvirágoztatásáért küzdöttek, valamennyien
szót emeltek kereskedelmünk kifejlesztése érdekében is.*

Nemeseink közül talán a franciás műveltségű Mikes Kelemen
az első, aki Nyugaton jártában tapasztalta, hogy mily hatalmas fejlődésre
lendítette a kereskedelem s az ipar az országokat. Hatvankettedik *Török-
országi levelében* szilárdan hangoztatja, hogy „a mesterségek és keresk-
dések hajtanak hasznot az országban”.

A németes kultúrájú Kármán József *A nemzet csinosodása* című
munkájában hosszan fejtegeti, miért ellensége a magyar éghajlat a tudo-
mányoknak, a művelődésnek? (A „csinosodáson” Kármán művelődést ért!)
A kereskedelemről ő sem feledkezik meg, sőt nagy hévvel támad a nemes-
ségre, amiért nem küldi fiait ipari és kereskedői pályára, amikor már maga
is alig tud megélni a földjéből.

1807-ben, még jóval Széchenyi fellépése előtt, jelent meg egy kisebb
jelentőségű írónknak, Gorove Lászlónak egy rövid drámája, mely
tulajdonképpen első iránydrámánk. Címe: *Az érdemes kalmár*, s szerzője a
kereskedelemmel és kereskedővel szemben hazánkban tanúsított ellenszenv,
megvetés, lebecsülés alaptalanságának bizonyítására írta, bemutatva a gán-
csolóknak a minden tiszteletre és megbecsülésre érdemes kalmárt.

Ezek az írók azonban csak szerény előfutárai Széchenyinek, aki
teljesen megváltoztatta a magyarság életszemléletét, a szellem emberét, a
„kiművelt emberfőt” állítván követésre méltó példaképül. Megvalósításra
váró terveinek egyik fontos alap gondolata: a mesterségek és a kereskedés
hasznossága, megvan már Mikesnél is. Széchenyit ezen a ponton helyes